

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ І ХУДОЖНЬО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МУЗИКОЗНАВСТВА, ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ
ТА ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**Формування творчої уяви молодших школярів в процесі
музичного виховання**

Студентки 2 курсу МММ групи
Галузі знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальності 025 Музичне мистецтво
Демедюк Дарії Русланівни

Науковий керівник — **Теплова О.Ю.**
кандидат педагогічних наук, доцент.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
1.1 Наукове обґрунтування поняття творчої уяви молодших школярів..	8
1.2 Вікові особливості молодших школярів.....	21
1.3 Діагностика творчої уяви молодших школярів.....	30
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ	
2.1 Педагогічні умови формування творчої уяви молодших школярів в процесі музичного навчання.....	38
2.2 Методика формування творчої уяви молодших школярів в процесі музичного навчання.....	48
2.3 Аналіз результатів проведеного дослідження.....	53
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Всебічний розвиток школярів має починатися в молодшій школі, тому що етап розвитку дитини є одним із найважливіших і найчутливіших періодів у становленні людини, як особистості.

Уява відіграє важливу роль у розумовому розвитку дітей молодшого шкільного віку. Вона перетворює минуле і теперішнє, доповнюючи й узагальнюючи сприйняття елементами минулого досвіду, власного досвіду дитини та поєднуючи їх із почуттями, відчуттями та ідеями.

Завдяки уяві реалізуються плани та цілі, де майбутній результат діяльності дитини молодшого шкільного віку створюється в уяві, існує у свідомості та спрямовує діяльність для досягнення бажаного результату.

Уява забезпечує прогнозування, моделювання та створення образів майбутнього (позитивних і негативних наслідків дії, процесу взаємодії, змісту ситуації) шляхом узагальнення елементів минулого досвіду дитини та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між цими елементами.

Якщо учень молодшого шкільного віку позбавлений можливості реально діяти або перебувати в певній ситуації, він використовує силу уяви, щоб перенести її туди та замінити реальну дійсність уявною, здійснюючи дії в уяві. Уява також є важливою основою для розуміння маленькими дітьми інших людей і міжособистісного спілкування, сприяючи вираженню почуттів і станів, які відчувають інші люди в кожен момент часу.

Таким чином, уява посідає важливе місце в структурі психічної діяльності дітей, включена до когнітивного, емоційного, сенсорного та поведінкового компонентів і є невід'ємною частиною навчальної та іншої діяльності, соціальної взаємодії та пізнання у молодших школярів. Вона також доволіно регулює пізнавальні процеси та психічні стани дітей, впливає на характер емоційно-вольових процесів і забезпечує цілепокладання під час планування та програмування різних видів діяльності.

Найефективнішим способом розвитку творчої уяви учнів є заняття музикою та мистецтвом, які розслаблюють тіло й розум, дають змогу висловити свої почуття й емоції та дають їм новий досвід під час вивчення нових речей. Вони пізнають світ і формують уявлення про творчість та уяву.

Такі вчені, як В.Андрєєв, Г. Бал, Д. Богоявленська, М. Лейтес, О. Лук, Ю. Пономарьов, Г. Костюк, М. Холодна, О. Кульчицька та інші, в багатьох видах діяльності допомагали дітям у виявленні та підтримці загальних талантів і творчих здібностей. Специфічні види творчості, такі як навчальна (Н. Кузьміна), організаторська (Л. Уманська), музична (Б. Теплов, М. Мозгальова, О. Рудницька, О.Щьолокова), математична (В. Крутецький), технічна (П. Якобсон, В. Моляко) та художня (В. Кирієнко) Деякі вчені спромоглися дослідити проблеми. У дослідженнях зарубіжних учених (Дж. Гілфорд, О. Матюшкін, О. Торренс, С. Рубінштейн, М. Чавчавадзе, М. Мамардашвілі та ін.) проаналізовано абсолютно різні аспекти проблеми творчих здібностей, включно з їхньою природою, компонентами, критеріями й показниками розвитку, методами та прийомами розвитку.

Аналіз стану досліджень з цієї теми свідчить про її актуальність і практичну значущість. Це простежується в працях таких учених, як Б. Брилін, І. Волощук, В. Клименко, О. Машталір, О. Савченко, Г. Тарасенко та О. Філінчук, Ю. Давидов, В. Давидович, Ю. Жданов, О. Загороднюк, І. Зелінченко, Т. Зязюн, М. Каган, С. Кримський, які проаналізували основні проблеми розвитку уяви в дітей молодшого шкільного віку. У психології та педагогіці вивченню уяви приділяється недостатня увага. Це пов'язано з тим, що саме у віці початкової школи розкриваються, розвиваються здібності дітей і створюються умови для самовираження в різних видах діяльності.

Сьогодні ми спостерігаємо позитивний процес оновлення нашого освітнього контенту та вдосконалення системи культурного виховання дітей молодшого шкільного віку. Тому головна мета сучасної художньої освіти – переосмислити та переорієнтувати, вплинути на формування

високоморального суспільного статусу, національної самосвідомості та прагнення до прекрасного.

Дослідження деталей процесів, що формують творчу уяву дітей, найчастіше здійснюється тільки теоретично, без втілення наукових розробок у практику, а не науковими дослідженнями, спрямованими на практичне застосування окремих музичних і підсвідомих елементів. Він створює всі компоненти музичної уяви учня та відповідні передумови для повноцінного формування цієї невід'ємної якості загалом. Не до кінця розкрито можливості музичної освіти в частині формування музичної уяви, гармонійного розвитку та виховання дітей тощо.

Проблеми вибору змісту підручників для музичних шкіл, наукового обґрунтування їхнього складу та використання у навчальному процесі досі стоять дуже гостро.

Зіштовхуються із зростаючим значенням окремих виконавських засад у системі музичної освіти, але відсутністю досить чіткого та обґрунтованого визначення їх сутності, змісту та структури в нових соціально-освітніх умовах.

Це дозволяє нам визначити багато проблем у формуванні творчої уяви учнів. Сучасні тенденції розвитку загальної освіти потребують розуміння музичної культури як невід'ємного компонента гармонійного розвитку та різнобічного виховання школярів. Визначення відповідної структурної організації цього особистісного феномену.

Нове розуміння природи та структури творчої успішності учнів передбачає зміну методологічних підходів до її формування. Це вирішує завдання наукової демонстрації та створення навчальних програм та посібників з музичного мистецтва. Формування творчої уяви молодших школярів.

Зміни у дидактичній та методичній подачі мистецтва, особливо музичної освіти, загострюють потребу у спеціальній підготовці вчителів музики.

Українське суспільство не може існувати без міцної системи гуманітарних цінностей. Прищеплення цінностей до прекрасного у дітей

піднімає більш високий соціальний рівень усвідомлення індивідуальності кожного учня і наповнює життя підрастаючого покоління високими соціальними цілями, а саме залежить розвиток та прогрес нашої нації.

Вищевикладене свідчить необхідність розробки інноваційних методичних систем, які формують творчу уяву учнів дитячих художніх освітніх установ.

Тому вивчення науково-навчальної літератури та сучасного стану музичної освіти учнів має виявити різноманітні ресурси класів музично-мистецьких дитячих освітніх закладів для формування творчої уяви учнів.

Актуальність дослідження та відсутність повного висвітлення цього питання зумовили вибір теми дослідження: «Формування творчої уяви молодших школярів в процесі музичного навчання».

Об'єкт дослідження: виступає процес формування творчої уяви молодших школярів в процесі музичного навчання.

Предмет дослідження: є особливості формування творчої уяви молодших школярів в процесі музичного навчання.

Мета дослідження: полягає у розробці, теоретичному обґрунтуванні та практичній перевірці методів формування впливу занять з музичного мистецтва на розвиток творчої уяви молодших школярів.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання дослідження:**

1. Науково обґрунтувати поняття творчої уяви школярів молодшого віку.
2. Визначити вікові особливості учнів початкових класів.
3. Виконати діагностику творчої уяви молодших школярів.
4. Визначити педагогічні умови формування творчої уяви молодших школярів а процесі музичного навчання.
5. Проаналізувати методики формування творчої уяви молодших школярів в процесі музичного навчання.
6. Провести аналіз результатів проведеного дослідження.

Методи дослідження, які були застосовані в роботі, наступні: аналіз спеціальної та методичної літератури за темою дослідження, синтез та структурування даних, педагогічний експеримент, спостереження, тощо.

- теоретичні – аналізу і синтезу, абстрагування й ідеалізації, моделювання і конкретизації теоретичного знання, узагальнення педагогічного досвіду. Ці методи сприяли осмисленню суті процесу формування виконавської культури учнів в мистецьких навчальних закладах;
- експериментально-емпіричні – спостереження, бесіди, опитування, тестова діагностика, що дозволили діагностувати рівні культурної вихованості та ефективність методів виконавської роботи;
- статистичні – методи математичної та графічної обробки експериментальних даних, які забезпечили можливість оцінити педагогічну ефективність проведеного дослідження.

Наукові результати представлені у доповідях на науково-практичних конференціях та публікації:

1. «Формування професіоналізму фахівця в мистецькій та технологічній освіті: теорія, досвід, проблеми». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 17 травня 2022 р. (м.Вінниця);

2.VII Регіональна науково-практична конференція студентів та аспірантів «Актуальні проблеми музичної освіти та виховання» (18.05.2022 р., м. Вінниця);

3. Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція за участю здобувачів вищої освіти та молодих учених «Мистецтво та освіта в контексті європейського виміру». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 02 листопада 2022 р. (м. Вінниця);

4. Демедюк Д. Педагогічні засади формування емоційної культури молодших школярів у позашкільній музичній діяльності. Актуальні проблеми музичної освіти та виховання: збірник матеріалів VII Регіональної науково-практичної конференції Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського: ред. Н.Г. Мозгальова. 2022. Вінниця. Вип.8. С.45-50.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, загального висновку, списку використаних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної, методичної та мистецтвознавчої літератури показує, що розвиток творчої уяви дітей є найважливішою проблемою сучасної освітньої практики. Розвиток творчих здібностей дітей тісно пов'язаний з мистецтвом, особливо зі шкільними уроками музики. Заняття музикою допомагають розвивати в дітей різноманітні творчі навички, такі як сприйняття, композиція, виконання, імпровізація та роздуми про музику.

У молодшому шкільному віці розвиток творчої уяви тісно пов'язаний із розвитком усіх видів мислення (наочно - діаграмного, наочно - діяльнісного, словесно - логічного). Уява, як і мислення, виникає в проблемних ситуаціях, тобто коли є необхідність знайти нові рішення, але, як і мислення, вона мотивована особистими потребами. Цінність творчої уяви полягає в її здатності ухвалювати рішення та знаходити вихід із проблемної ситуації навіть за відсутності повноти знань, необхідних для мислення.

Розробка теорії про творчу уяву на уроках музичного мистецтва знаходиться на перехресті кількох наук (педагогіки, психології, культурології, музикознавства, хореографії), а також певним чином підвладна впливу сучасних наукових напрямів: синергетики, семіотики тощо. Отже, при дослідженні цього феномену доцільно враховувати тенденції розвитку та використовувати розвідки згаданих наукових галузей.

Феномен творчої уяви школяра можна визначити як складне інтегроване особистісне утворення, що виникає як поєднання музичної освіченості та розуміння творів музичного мистецтва на високому рівні емоційної чутливості та є необхідною складовою різнобічного розвитку та гармонійного виховання молодших школярів.

Як умова освітньої діяльності висуваються особливі вимоги до уяви дитини, заохочуючи її довільні дії. У процесі самопідготовки важливо активно застосовувати техніки уяви. Основною тенденцією в розвитку уяви в молодшому шкільному віці є розвиток відновлювальної та творчої уяви. Невпинні зусилля уяви є для дітей найважливішим способом сприйняття і

розуміння навколишнього світу, виходом за межі особистого досвіду і найважливішою психологічною передумовою для розвитку творчості. Творча уява формується під час практичної діяльності.

Розуміння цього поняття ,як творча уява з позицій системного підходу передбачає формування не розрізнених музичних характеристик особистості, а єдиної, цілісної емоційної та музичної культури молодшого школяра, яка є не просто сумою певних складових, а індивідуально-неповторним, складним інтегрованим утворенням, яке поєднує діяльність, аксіологічний, етичний, світоглядний, особистісний, життєтворчий аспекти.

Найбільш сприятливим періодом розвитку емоційної сфери почуттів особистості буде молодший шкільний вік. Формування молодших школярів у позашкільній музичній діяльності відбувається на основі індивідуальних природних задатків і з урахуванням вікових особливостей психофізіологічного розвитку учнів.

Музичне мистецтво має пріоритетне значення, із використанням різних музичних засобів, у формуванні у молодших школярів творчого потенціалу. Педагогічні спостереження констатують, що ефективним фактором формування молодших школярів можна вважати позашкільну музичну діяльність, яка має пронизувати усі види діяльності школярів та є якісним показником культурно-творчого самовираження. В даному дослідженні показані місце і можливості використання різних видів і форм позашкільної музичної діяльності молодших школярів у формуванні творчої уяви за допомогою музичних засобів.

Результати експериментального дослідження підтверджують нашу початкову гіпотезу про те, що використання засобів музичного мистецтва та можливості музичних занять сприяють розвитку творчої уяви. Це говорить про те, що розроблена нами програма є ефективною в розвитку творчої уяви учнів молодшої школи.

Цінність творчості полягає не тільки в результаті, а й у процесі. Це повною мірою стосується музичного мистецтва і шкільних уроків музики.

Тому уроки музики можуть сприяти розвитку творчої уяви дітей молодшого шкільного віку.